

Світлана Прищеп

викладач кафедри загальної педагогіки,
педагогіки вищої школи та управління
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

ОСНОВОПОЛОЖНІ КОНЦЕПЦІЇ ТА ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ

Управління освітою належить до соціального управління, що регулює економічну, соціально-політичну та духовну сфери життя суспільства. Управління освітою, зокрема, відповідає за духовну сферу.

Управління, як невід'ємна частина педагогічної системи навчального закладу має об'єктивну природу, але за спрямуванням – це суб'єктивний процес.

Управління як теорія зародилось на початку ХХ століття. Основоположниками першої школи “наукового управління” були американський інженер Ф. Тейлор і французький менеджер А. Файоль. Перший з них вирішив завдання удосконалення управління підприємством шляхами економного використання праці і засобів виробництва, регламентації використання інструментів і матеріалів, стандартизації робочих операцій, точного обліку робочого часу і цим довів, що управляти можна “науково”. У 1911 році Ф. Тейлор опублікував свою книгу “Принципи наукового управління”, яка традиційно вважається початком визнання управління наукою.

А. Файоль виділив п'ять функцій управління. За його словами, “управляти означає передбачати і планувати, організовувати, розпоряджатися, координувати і контролювати” [1].

У західній теорії управління навчальними закладами виділяють чотири основні концепції управління.

Перша концепція виникла на початку ХХ ст. Вона ґрунтується на критерії *економічної ефективності освітньої установи*. В рамках цієї концепції освітня

організація розглядається як закрита, механістична, раціональна система, управління якою націлено на забезпечення її ефективності.

Друга концепція ґрунтується на критерії *педагогічної ефективності*. Освітню організацію представники цієї концепції розглядають як напіввідкриту, органічну, природну систему, управління якою спрямоване на інтеграцію складових елементів із метою оптимізації її функціонування. Акцент у цій моделі робиться на людських стосунках і управлінській поведінці.

Третя модель управління базується на критерії *гнучкості*. Прихильники цієї концепції розглядають освітню організацію як відкриту й адаптивну систему. В процесі управління такою системою основне значення надається ситуаційним змінним зовнішнього середовища з метою забезпечення її політичної гнучкості.

Четверта модель управління базується на критерії *релевантності*. У рамках цієї моделі освітня організація розглядається як цілісна система елементів, що взаємодіють у процесі управління, якою фахівці спираються на свідомість і критичність суб'єктів [3].

Найбільш сучасними та демократичними, вважають нині третю та четверту моделі управління, що базуються на критеріях гнучкості та культурної релевантності.

Важливою проблемою у вітчизняному школознавстві є розгляд характерних підходів до управління. Існує два підходи до розуміння сутності управління:

- традиційний, який розглядає управління як вплив на керовану систему з метою максимального її функціонування, спрямованого на досягнення якісно нових завдань за рахунок циклічно здійснюваних переходів у якісно новий стан. У цьому визначенні сутність управління розглядається крізь призму *впливу*;
- існує й інша позиція щодо визначення сутності управління, яка стверджує що внутрішкільне управління – це цілеспрямована активна взаємодія керівників, громадськості та інших учасників педагогічного процесу,

спрямована на його упорядкування й переведення на більш високий рівень, що відповідає закономірностям, які визначають його розвиток і забезпечують одержання заданого результату в оптимальному варіанті [3].

Сьогодні погляди учених на поняття “внутрішкільне управління” і розкриття його сутності базуються на іншій методологічній основі.

Для сучасної теорії і практики управління, в тому числі соціально-педагогічними системами, пріоритетними є *системний, особистісний, діалогічний* підходи. Це орієнтує на урахування в управлінні тенденцій розвитку освіти; впливу зовнішнього середовища на процеси, що управляються; моделювання цілісних педагогічних й управлінських структур, які синтезують стихійне й організоване начало; використання діалогічних форм взаємодії тощо. Найголовнішим є забезпечення відповідності управляючої підсистеми і підсистеми, що управляється, оскільки лише за умови такої відповідності можливий динамічний розвиток навчально-виховного процесу згідно з метою школи.

Ефективність роботи навчального закладу значною мірою залежить від того, наскільки управлінню вдасться забезпечити відповідність внутрішньої прямої інформації (від керуючої до керованої підсистеми) зовнішній інформації, що відображає сучасний рівень розвитку педагогічної теорії та практики.

Дуже своєрідна роль управління навчальним закладом у здійсненні педагогічної діяльності. Воно може зруйнувати творчий характер педагогічної діяльності, а може й сприяти його прояву. Це пов'язано з тим, що педагогічна діяльність у своїй основі має педагогічні закономірності та здійснюється не тільки під впливом управління. А управління може виконати свою роль, лише якщо воно ґрунтується на закономірностях функціонування навчального закладу.

У процесі педагогічної діяльності використовують численні види, форми, засоби, методи навчання і виховання, встановлюють численні зв'язки між учасниками навчально-виховного процесу. Управління відіграє роль засобу, що

зменшує розмаїтість цього процесу до тих меж, що дають можливість забезпечити реалізацію його цілей. Це здійснюється за допомогою планування, встановлення норм, стандартів діяльності педагогів, формалізації інформаційних потоків.

Науковці зазначають, що управління ставить дві головні цілі:

- 1) організувати навчально-виховний процес і задовольнити таким чином інтереси учнів;
- 2) задовольнити особисті потреби й інтереси працівників навчального закладу [2].

Для реалізації цих цілей використовується багаторівнева система функцій управління.

Першу групу цих функцій становлять цільові – виробнича і соціальна. Виробнича передбачає організацію навчально-виховного процесу. Соціальна функція орієнтована на задоволення інтересів педагогів та інших працівників.

Друга група функцій – це соціально-психологічні функції. Серед них виділяють: організацію педагогічного колективу, його активізацію, згуртування, удосконалення, розвиток у ньому самоврядування.

Третю групу функцій утворюють операційні. До них відносить планування (прийняття рішень), інструктування і контроль.

Таким чином, сьогодні на зміну філософії “впливу” в управлінні навчальними закладами йде філософія створення умов для взаємодії, співробітництва, партнерства. Теорія управління школою доповнюється теорією особистісної спрямованості. Це суттєво змінює стиль взаємин у вертикальному розподілі праці:

- дозволяє створити атмосферу поваги, довіри й успіху кожного члена шкільного колективу;
- перейти на професійний стиль співробітництва, в процесі якого враховуються індивідуальні особливості кожного педагога, здійснюється особистісно орієнтований підхід до його діяльності.

Однією із закономірностей управління навчальними закладами є взаємовизначення керуючої і керованої підсистем. Вище вже зазначалося, що педагогічна концепція, яка лежить в основі діяльності навчального закладу, визначає характер управління, але керуюча підсистема навчального закладу в умовах демократичного суспільства може визначати керовану педагогічну систему.

Саме тому демократизація управління навчальним закладом є передумовою демократизації процесу формування особистості.

Список використаних джерел:

1. Мойсеюк Н. Ю. Основи управління загальноосвітніми навчальними закладами / [Електронний ресурс] http://pidruchniki.ws/16701214/pedagogika/osnovi_upravlinnya_zagalnoosvitnim_navchalnim_zakladom
2. Совершенствование управления школой. — Ярославль: КГПИ, 1976. — 82 с.
3. Хриков Є.М. Управління навчальним закладом: Навч. посіб. — К.: Знання, 2006. — 365 с.